

TƏMİZ KƏND - YERLİ İCMALARIN
İŞTİRAKİ İLƏ EKOLOJİ VƏ
ETNOQRAFİK İDENTİKLİYİN
QORUNMASI VƏ DAVAMLİ İNKİŞAFI

ARAŞDIRMA, TƏKLİF VƏ
TÖVSIYƏLƏR

MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin
“Təmiz kənd - yerli icmaların iştirakı ilə ekoloji və etnoqrafik
identikliyin qorunması və davamlı inkişafı” layihəsi çərçivəsində

Dr. Fariz Xəlilli,
Arzu Soltan,
Gülşən Hüseynova

BAKİ 2014

Rəyçilər
Prof. Qafar Cəbiyev
Prof. Ağasəlim Əzizov

Redaktoru
Elmira Abasova

Layihə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası
tərəfindən maliyyələşib

Azərbaycanın bölgələrində, xüsusilə kənd yerlərində tarixdən və kökdən gələn təmizkarlıq, ekoloji və bioloji identikliyin mühafizəsi üçün görülən işlər, etnoqrafik yanaşmalar diqqətdən kənarda qalmaqdadır. Əfsuslar olsun ki, bir sıra hallarda problemlər sadəcə nəzəri baxımdan araşdırılır, hesabatlar yazılır, tədqiqatlar aparılır, amma əməli iş görülmür. Odur ki, hər sahədə kənd sakinlərinin maarifləndirilməsinə böyük ehtiyac duyulur. Xalqımıza xas qədim və zəngin milli adət-ənənələrin real ünvanı olan kəndlərimiz müasir ekoloji və etnoqrafik yanaşmalardan kənarda qalır, çox zaman bu sahədə ölkədə əldə olunan nailiyyətlərdən xəbərsiz olurlar. Kəndlərdə məişət və təsərrüfat tullantıları üçün xüsusi yerlər ayrılır, tullantıların daşınması və təkrar emalı istiqamətində demək olar ki, heç bir iş görülmür. Beləliklə, kənd sakinləri evlərində və həyətlərində toplanmış məişət və təsərrüfat tullantılarını xaoslu şəkildə hara gəldi tullayır, münasib olmayan yerdə və şəraitdə yandırır və havaya zəhərli qazlar sovrulmasına səbəb olurlar. Bütün bunların nəticəsi olaraq potensial epidemiya ocaqları yaranır, az qala hər addımda ziyanlı və zəhərli tullantıların ərzaq və içməli su mənbələrinə qarışması təhlükəsi yaranır, ekologiya çirklənir, flora və faunaya ciddi ziyan dəyir, kənd təsərrüfatı məhsullarının təmiz, sanitariya şəraitdə istehsalı sual altında qalır, insanların sağlamlığı təhlükə ilə üzləşir.

Kənd yerlərində məişət tullantılarının planlı, operativ və müəssisəvi şəkildə qaydada toplanmaması, ərazilərin çirklənməsi həmin yerlərdəki tarix və mədəniyyət abidələrinin aşkara çıxarılıb tədqiq edilməsinə mane olur, bölgəyə turistlərin cəlbə ilə bağlı problemlər yaradır.

Bunları nəzərə alaraq “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dəstək Şurasının maliyyə dəstəyini alaraq “Təmiz kənd - yerli icmaların iştirakı ilə ekoloji və etnoqrafik identikliyin qorunması və davamlı inkişafı” layihəsini gerçəkləşdirir.

Giriş. “Təmiz kənd - yerli icmaların iştirakı ilə ekoloji və etnoqrafik identikliyin qorunması və davamlı inkişafı” layihəsinin məqsədi sosial, iqtisadi və mədəni səviyyəsi fərqli olan üç kəndin - Ağsu rayonunun Çiyini, Ülgüc və Gəgəli kəndləri təmsilində ekoloji təmiz və etnoqrafik baxımdan cəlbedici kənd mühitinin yaradılmasına və bu kəndlərin baş-

qa kənd yerlərinə nümunə olmasına nail olmaqdır. Bu məqsədlə 2014-cü ilin aprelində həmin kəndlərin bələdiyyələri və ekspertlərin iştirakı ilə mövcud ekoloji və etnoqrafik vəziyyəti öyrənmək üçün monitoring aparılıb.

Monitoring və sorğularda layihənin rəhbəri Fariz Xəlilli, layihənin əlaqələndiricisi Arzu Soltan, ekoloq-ekspertlər Elmira Abbasova və Gülşən N.Hüseynova, fotoqraf Məmməd Rəhimov və MİRAS üzvlərindən ibarət könüllülər iştirak edib.

Apardığımız sorğuda ümumilikdə müxtəlif yaş qrupları və müxtəlif peşə sahələrini təmsil edən 67 nəfər iştirak edib. Çiyini kəndində 20, Gəgəli kəndində 22, Ülgüc kəndində isə 23 nəfər suallarımızı cavablayıb.

Rəyi soruşulanların 20-si qadın (Çiyini və Gəgəli kəndlərinin hərəsində 6 nəfər, Ülgüc kəndində isə 8 nəfər olmaqla), 47-i isə kişi olub.

Məşğulluğa gəlincə, Çiyini kəndində sorğuda 3 təqaüdcü, 2 müəllim, 2 mühasib, bələdiyyə sədri, mühəndis, İƏD nümayəndəsinin müavini, usta, uşaq bağçasının müdiri, çilingər, xadimə, təsərrüfat işçisi, işsiz iştirak edib. 4 nəfər isə peşəsini göstərməyib.

Gəgəli kəndində sorğuya 5 təqaüdcü, 3 müəllim, 1 mühasib, 1 bələdiyyə sədri, 1 iqtisadçı, 2 ticarətçi, 1 sürücü, 4 evdar qadın qatılıb, 4 nəfər peşəsini göstərməyib.

Ülgüc kəndində 1 təqaüdcü, 1 müəllim, 3 evdar qadın, 1 operator, 1 avtoqreyderçi, 1 xadimə, 1 maşın ustası, 1 təsərrüfatçı, 4 fəhlə, 2 məktəbli, 1 işsiz sorğuda iştirak edib, 7 nəfər isə peşəsini göstərməyib.

Sorğular və cavablar. “Yaşadığınız kəndin Ağsu rayonunun digər kəndlərindən ekoloji və etnoqrafik fərqi nədə görürsünüz?” - sualına Çiyini kəndində 18 nəfər “kəndin gözəlliyində və abadlığında, müəyyən infrastruktura malik olmasında” - deyərək ümumi cavab verib.

Eyni suala Gəgəli kəndində 13 nəfər “təmiz su və qaz problemi” cavabını verib. 1 nəfər “xəstəliklərin yayılmasını, həkimlərin olmamasını”, 1 nəfər “çirkli içməli su, toz, tullantıların idarə olunmaması”nı vurğulayıb. Başqaları mətbəx və Novruz adətlərinin fərqləndiyini qeyd ediblər.

Ülgüc kəndində həmin suala 6 nəfər “rayon mərkəzinə yaxın olması” cavabını verib, 3 nəfər “havasının təmiz və səfalı olması”, 2 nəfər “zibil qablarının qoyulması”, “yol qırağı ərəzilərə çəpər çəkilməsi”, 7 nəfər “arxeoloji qazıntı” ilə fərqləndiyini qeyd edib. Digər cavablar ümumiləşmiş cavablardır.

Hər üç kənddə insanlar “Yaşadığınız kənddə hansı tarixi, mədəni, təbiət abidələri, türbələr, məscidlər və s. mövcuddur?” sualına da cavab veriblər. Onların arasında Qoç və Xoruzlu pirinin, Torpaqqala və ya “Xəzinə dağı” adlı yerin, “Zeyvə nənə” türbəsinin, “Yanar ocaq”, “Göyərən ocaq”, “İlan”, “Uzun ata”i, “Dəmröv”, “Nərgizava” pirlərinin, qədim Nərgizava yaşayış məskəninin, eləcə də “Orta əsr Ağsu şəhəri Arxeoloji Turizm Kompleksi”nin adı çəkilib.

“Kəndinizdə daha çox hansı ənənəvi təsərrüfat sahələri inkişaf edib? Unudulan sahələr varmı?” sualına Çiyi kəndində hazırda taxılçılıq, bostançılıq, maldarlıq, nar bağları, üzümçülük olduğunu deyiblər. Unudulan sahələrin baramaçılıq, pambıqçılıq, üzümçülük, cuğundur, qarğıdalı, yonca, toxumaçarlıq, çəltikçilik, soğan, xalçaçılıq olduğu qeyd edilib. Gəgəli və Ülgüc kəndlərində də suala oxşar cavablar verilib.

“Yaşadığınız kənddə hansı nadir flora və fauna növləri mövcuddur? İçməli su mənbələri kimi hansı çaylar və ya kanallardan istifadə edirsiniz? Kənddə artezian suyundan istifadə edilirmi?” sualına cavab olaraq Xan çınarı, kəkotu, nar, xurma, üzüm, yemiş, üzərrik, zoğal, Xarıbülbul kimi bitkilərin, canavar, çaqqal, turac, dovşan, vaşaq kimi heyvanların, çay və kanal sularının adları çəkilib.

“Yaşadığınız kəndin torpaq ehtiyatları haqqında nə deyə bilərsiniz?” sualına verilən cavablar Çiyi kəndində kənd sakinlərinin torpaq ehtiyatları haqqında geniş biliyə malik olmadıqlarını göstərir. Gəgəli kəndində sorğunun nəticələri kənddə, ümumilikdə rayonda olduğu kimi, şabalıdı torpaq ehtiyatlarının üstünlük təşkil etdiyini, münbit olduğunu, lakin su problemi üzündən məqsədəuyğun istifadə edilmədiyini göstərir. Eyni zamanda burada daha bir ciddi problem qurut sularının torpaqları yararsız hala salmasıdır. Ülgücdə isə, sorğu əkinə yararlı, münbit qara torpaqların olduğunu, lakin ehtiyat və otlaq torpaq sahələrinin ayrılmadığını göstərir.

Əsas suallardan biri, “Sizin ev təsərrüfatınızda formalaşan tullantılar hansılardır və onların təqribi miqdarı nə qədərdir?” idi. Təəssüf ki, respondentlərin yalnız 14 nəfəri (hər 3 kənd üzrə) məişətdə formalaşan tullantıların təxmini miqdarını göstərmə bildi. Bu isə tullantıların ümumi miqdarı haqqında söz deməyə imkan vermir. Sorğular nəticəsində heyvan mənşəli tullantıların təsərrüfatda istifadə olunduğunu, ərzaq tullantılarından bəzilərinin (çörək, meyvə, tərəvəz qabıqları və s.) heyvanlara, quşlara verildiyini, qalanlarının həyətdə yandırıldığını və ya dərəyə atıldığını göstərdi. Bu isə tullantıların idarə olunmadığının göstəricisidir.

“Ev təsərrüfatınızda yaranan tullantıları haraya atırsınız?” - sualına Çiyri kəndinin sakinlərindən 1 nəfər Dəli çaya (hazırda su axmır), 7 nəfər “qobulara”, 1 nəfər “həyətdə quyu qazıb ora toplayır, sonra maşınla çölə aparırıq”, 11 nəfər “həyətdə ayırılan yerə atıb, sonra yandırırıq”, 1 nəfər “yararlı tullantılar istifadə olunur” kimi cavab verib. Suala Gəgəli kəndinin sakinlərindən 11 nəfər “dərəyə”, 1 nəfər “sənayeyə və emal yerlərinə”, 6 nəfər “çəpər diblərinə, arxa”, 1 nəfər “həyətimdə istifadə edirəm”, 1 nəfər “təsərrüfat tullantıları istifadə olunur, kağız, polietilen və s. yandırılır”, 1 nəfər “maldarlıq tullantıları yanacaq və gübrə kimi istifadə olunur”, 1 nəfər “həyətdə basdırıram”, 7 nəfər “həyətdə ayırılan yerə atılır, sonra yandırılır” kimi cavab yazıb. Eyni suala cavab olaraq, Ülgüc kəndinin sakinlərindən 1 nəfər “zibil qablarına”, 4 nəfər “ayrılmış zibilxanaya”, 1 nəfər “sənaye və emal yerlərinə”, 14 nəfər “zibillik üçün yer ayrılmadığından yol qırağına”, 1 nəfər “zibil qutuları yoxdur deyə, evdən kənara yığıb yandırırıq”, 1 nəfər “ekologiya və təmizlik üçün kənd təsərrüfatı üzrə təmizlənmə briqadasının, təmizləmə sürücüsünün öhdəçiliyindədir”, 1 nəfər “zibil daşıyan yük maşınlarına” yazıb.

Sorğu göstərib ki, kənd yerlərində tullantıların çeşidlənməsi haqqında da məlumat azdır. Tullantılardan təkrar istifadə ənnənələrinə gəlincə, əsasən peyindən yanacaq və gübrə kimi istifadə edilməsi vurğulanıb.

Monitoring aparılan kəndlərin sakinləri global iqlim dəyişmələri haqqında da müəyyən məlumata malikdirlər və bunu öz gündəlik həyatlarında hiss etdiklərini vurğulayıblar.

Respondentlərin əksəriyyəti tullantılardan qazanc əldə etməyin mümkünlüyünü nəzəri cəhətdən təsdiq etsələr də, belə bir təcrübəyə malik olmadıqlarını göstəriblər.

Qeyd edək ki, sorğu göstərdi ki, adı çəkilən kəndlərə turistlərin ziyarəti də yox dərəcəsindədir. Rəyi soruşulanlar bunu kəndlərdə müvafiq infrastrukturun olmaması, ətraf mühitin qorunmaması, təmiz su mənbələrinin olmaması ilə əlaqələndirirlər.

“Yaşadığınızı ərazini nümunəvi və ekoloji cəhətdən təmiz kəndə çevirmək üçün, sizcə, nə etmək lazımdır? Kənd sakinlərinin və şəxsən sizin bu işdə töhfəniz nədən ibarət ola bilər?” sualına Çiyini kəndində 1 nəfər “kanalizasiya olsa, əla olar”, 1 nəfər “təklifim yoxdur”, 3 nəfər “tullantıların yığılması üçün zibil qablarının sayının artırılması”, 1 nəfər “meşə zolaqlarının artırılması, yol kənarlarında ağacların əkilməsi, uşaq bağçasında uşaqlarla birlikdə güllər, dibçəklər əkib sulamaq”, 2 nəfər “hər kəs təmizliyə və səliqəyə diqqət etsə, kəndimiz təmiz olar”, 1 nəfər “maliyyəyə bağlıdır”, 1 nəfər “stadionumuz, uşaq bağçamız fərqlidir”, 3 nəfər “kəndin abadlaşdırılması və yaşıllaşdırılması”, 3 nəfər “kənddə maarifləndirmə işlərinin aparılmasının, sakinləri ekologiyayı qorumağa dəvət edilməsinin, iməciliklərin keçirilməsinin lazımlılığını”, 1 nəfər “qəbiristanlığın təmizlənməsini”, 1 nəfər “zibil məşininin təşkilinin, tullantıların vaxtılı-vaxtında yığılmasını”, 1 nəfər “artıq bu barədə işlər görülür, nailiyyətlər əldə edilib”, 1 nəfər “məktəblilərin təbiətin mühafizəsinə cəlb edilməsi” cavablarını verib.

Gəgəli kəndində 4 nəfər “zibilxana sahəsinin ayrılması”, 13 nəfər “yaşıllıq zolaqlarının artırılması, su mənbələrinin təşkili”, 4 nəfər “yerli strukturların işinin möhkəmləndirilməsi, maarifləndirmə işlərinin aparılması, bu işdə yerli strukturlara kömək göstərilməsi”, 1 nəfər “artezian quyuları olsa, ekologiya və təmizlik bərpa olunar”, 1 nəfər “təbliğatin aparılmaması”, 2 nəfər “yolların bərpası, yol kənarına ağacların əkilməsinə nəzarət edilməsi”, 4 nəfər “qazın çəkilməsi”, 1 nəfər “bələdiyyə sədri kimi köməyə çağırır”, 1 nəfər “tullantıları lazımi yerə atmaq, kəndi zibilləməmək” kimi cavab verib.

Ülgüc kəndində 7 nəfər “zibil qutularının qoyulması, zibil məşinlərinin təşkili”, 3 nəfər “təmizliyə nəzarət etmək, 4 nəfər “zibilxana sahəsinin ayrılması”, 5 nəfər “qanunsuz zibilliklərin təmizlənməsi”, 2

nəfər “yolların təmiri, işıqlandırılması, səkilərin qoyulması”, 1 nəfər “yol qırağının çəpərlənməsi”, 2 nəfər “ağacların əkilməsi”, 1 nəfər “yandırmaq lazımdır”, 1 nəfər “nəzarətin gücləndirilməsi, tələb olunanın yerinə yetirilməsi”, 1 nəfər “xəbərdaredici lövhələrin təşkili”, 1 nəfər “bizə dəstək olsa, yaxından kömək edib iştirakçı olardıq”, 1 nəfər “kəndimizi qorumalı, heç vaxt çirkəndirməməliyik”, 1 nəfər “su çəkilməsi”, 1 nəfər “kənd camaatı ilə əlbir işləmək lazımdır”, 1 nəfər “yuxarı təşkilatlar yardım etsə, vəziyyətimiz müsbət olar”, 2 nəfər “maariflənməyə ehtiyac duyulur” deyib.

Ümumiləşdirmə. Sorğunun nəticələri və vizual monitoring Ağsu rayonunun Çiyi, Gəgəli və Ülgüc kəndlərində ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində ciddi problemlərin olmasını, müxtəlif yaşlı və təhsil səviyyəli insanların yaşadıkları ərazinin etnoqrafik keçmişi ilə maraqlanmadıqlarını göstərdi. Hər üç kənddə ziyalıların, xüsusən müəllimlərin bəzən “Qlobal iqlim dəyişmələri”, “Təbiət abidələri”, “Alternativ enerji mənbələri” məfhumları haqqında suallara cavab verməkdən belə imtina etməsi, onların dərs dediyi yeniyetmə və gənclərin məlumatlılığının da əsas səbəbidir. Ümumilikdə, hər üç kəndin sakinləri layihə ilə tanışlıqdan sonra, maariflənməyə ciddi ehtiyac olduğunu və ətraf mühitin mühafizəsi, qlobal ekoloji problemlərin öyrənilməsi, ölkəmizdə həyata keçirilən ekoloji siyasət haqqında ətraflı məlumat əldə etmək istədiklərini, alternativ enerji mənbələrinin tətbiqi ilə bağlı təlimlərin təşkilini xahiş etdilər. Çiyi kəndinin sakinləri əlavə olaraq, kənd kitabxanasında ekoloji ədəbiyyata tələbatın olmasına baxmayaraq, bu sahədə kitabların olmamasını vurğuladılar və kömək istədilər.

XXI əsrin kəndində bu gün su və qaz probleminin olması, zibilxanaların olmaması, məişət və təsərrüfat tullantılarının haraya gəldi atılması acınacaqlı haldır. Təəssüf ki, rəyi soruşulanların hamısı, xüsusən Gəgəli və Ülgüc kəndlərinin sakinləri üzləşdikləri bu problemin əhali arasında onkoloji və digər xəstəliklərin artmasına səbəb olduğunu, yolların acınacaqlı olması toz-dumanı ərsə qaldırdığını qeyd etdilər. Gəgəli kəndində içməli su mənbəyinin kəndin 4,5 km-liyindən keçməsi, əsasən yaşlı insanlardan ibarət olan kənd sakinlərinin maddi imkanlarının olmaması üzündən hər cür tullantıları atdıqları arxıdan gələn sudan istifadə etdiyini bildirdilər. Arxın, kanalın ətrafında keçirilmiş

vizual monitoring burada tibbi tullantılardan başlamış, ərzaq, heyvanı mənşəli tullantıların da atıldığıni göstərdi. Bütün bunlar suda hansı çirkəndiricilərin olmasını orqanoleptik və vizual müəyyənələşdirməyə, burada biogen və bakterioloji çirkənmənin yol verilən qatılıq həddini dəfələrlə ötməsini təxmin etməyə imkan verir.

Hər üç kənddə tullantıların idarə olunması demək olar ki, sıfır səviyyəsindədir. Yalnız metal və heyvan dərisi xüsusi insanlara satılır, ərzaq tullantıları iri və xırdabuynuzlu heyvanlara, toyuq-cücəyə verilir, polietilen, təkər, rezin və s. tullantılar isə həyətlərdə qazılmış quyularda yandırılır. Bu isə atmosfərə ölkə üzrə o qədər böyük olmasa da, kənd üçün kifayət qədər təhlükəli sayılan, “Qlobal iqlim dəyişmələri haqqında” Beynəlxalq Konvensiya ilə limitləşdirilmiş, istixana effekti yaradan qazların atılmasına səbəb olur. Unutmayaq ki, lokal çirkənmə qlobal problemlərə gətirib çıxarır və təbiətdə hər şey dövrən etdiyindən nəticədə insan səhhətinə ciddi mənfi təsir göstərir.

Hər üç kənddə sakinlərin yerli təbiət, memarlıq, tarixi və mədəni abidələr haqqında az məlumatlı olması da bu istiqamətdə təlimlərin, etnoqrafik ekspedisiyaların təşkili zərurətini yaradır.

Sorğunun nəticələri 67 respondent arasında yalnız 10 nəfərin ayır-ayrı suallara ətraflı cavab verdiyini və real təkliflərlə çıxış etdiyini qeyd etməyə imkan verir. Çiyi kəndində muzey yaradılması, uşaq bağçasında uşaqlarla ekoloji mövzuda tədbirlər keçirilməsi, dibçəklərə çiçək əkmək və onlara qulluq etmək arzusu, Ülgüc kəndində xalçaçılığın və dulusçuluğun bərpası, mədəniyyət evinin tikilməsi istəyi, Gəgəli kəndində yaşıllıqların salınması, alternativ enerji mənbələri haqqında geniş məlumat alınması, su və qaz problemini həll etmək istəyi daha çox qabardılıb.

Hər üç kənddə ciddi gender problemi, qadınların zəif iştirakı, gənclər üçün yeni iş yerlərinin yaradılmaması və nəticədə onların doğma yerlərindən uzaqlara getməsi, kənd yetirmələrinin doğma yerləri ilə əlaqələrinin zəifliyi və onların problemlərinin həllinə kömək etməməsi ürəkaçıcıdır problemidir.

Kənd sakinlərinin yerli ekoloji qurumlarla əlaqələrə ən aşağı qiymət verməsi, onları tanımamaları ekoloji problemlərin haradan qaynaqlan-

dığını nümayiş etdirir. Ümumilikdə kənd sakinlərinin yerli qurumlarla, buradan seçilən millət vəkilləri ilə əlaqələrinin zəifliyi, onların səsinin əlaqədar təşkilatlara çatmamasının əsas səbəbidir.

Mütəxəssislər hesab edirlər ki, kəndlərin müfəssəl planları işlənib hazırlanmalı və bu zaman bir sıra başqa məqamlar nəzərə alınmalıdır: bizə xas (yəni islam dini) olan axar sudan istifadə etmək (pak olmaq üçün), maarifləndirməklə yanaşı, təmizlik üçün infrastruktur yaratmaq (su, kanalizasiya, təmizləyici qurğular, müəyyən yerlərdə ayrılmış zibilliklər), dini abidələri turistik “Yol xəritəsinə” daxil etmək, bu kəndlərin özlərində “Şəxsi qonaq evləri” (yeməkhanası və mətbəxi olan) yaratmaq, mərkəzdən (Ağsudan) azı gündə bir dəfə bu kəndlərə avtobus marşrutu təşkil etmək, Lahıcdakı kimi turistik küçə hazırlamaq, drenaj əməliyyatları aparmaq, zibil və tullantıların müəyyən (ayrılmış) yerlərdə kompostlaşma qutularına tökülməsini, norma və qaydalara uyğun emalını təmin edilmək.

Təkliflər:

1. Hər üç kənddə “Ətraf mühitin mühafizəsi”, “Dövlət proqramları”, “Qlobal iqlim dəyişmələri”, “Alternativ enerji mənbələri”, “Təbiət abidələri”, “Mədəni irs” mövzularında təlimlərin keçirilməsi və bu işə aidiyyəti dövlət qurumlarının cəlb edilməsi;
2. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə birlikdə yaşıllaşdırma layihələrinin hazırlanması və həyata keçirilməsi, Gənclər və İdman Nazirliyi ilə birlikdə iməciliklərin təşkili;
3. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə birlikdə kəndlərin ərazisində yerləşən təbiət abidələrinin reyestrə salınması məqsədilə ekspedisiyaların təşkili, müvafiq məlumatlandırıcı lövhələrin vurulmasına nəzarət edilməsi;
4. Yerli sakinlərdən ibarət ekoloji drujinaların yaradılması;
5. Kəndlərin ərazisində yerləşən abidələrin, pirlərin mədəni irs nöqtəyi-nəzərindən öyrənilməsi, onlar haqqında etnoqrafik məlumatın toplanması, ekspert rəylərinə əsasən Reyestrə salınması barədə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi qarşısında vəsatət qaldırılması;

6. Sözügedən kəndlərə ekologiya mövzusunda müvafiq kitab dəstlərinin hədiyyə olunması məqsədilə aidiyyəti qurumlar qarşısında məsələnin qaldırılması, plakat, poster və s. əyani vəsaitlərin hazırlanması;
7. Kəndlərdə yeni iş yerlərinin yaradılması məqsədilə sakinlərin arzusuna müvafiq üzümçülüyn, pambıqçılığın, xalçaçılığın inkişafı ilə əlaqədar mütəxəssis tövsiyələrinin toplanması və aidiyyəti üzrə məsələnin qaldırılması.

Nəticə. Ekspertlər vəziyyəti qiymətləndirdikdən sonra, burada da qeyd olunan təkliflərə uyğun olaraq layihəyə cəlb olunmuş kəndlərin bələdiyyə işçiləri, yerli icmaların nümayəndələri üçün maarifləndirici təlimlər keçirilib. Təlimlərdə məişət tullantılarının ətraf mühitə, insan sağlamlığına, eləcə də bölgənin ümumi inkişafına mənfi təsirləri və onların aradan qaldırılması yollarından bəhs olunub, bu istiqamətdə müvafiq tövsiyələr verilib.

Təlimlər. Layihə çərçivəsində birliyin əməkdaşları 17-19 iyul 2014-cü il tarixlərində Ağsu rayonunun Çiyli, Gəgəli və Ülgüc kəndlərində bələdiyyə işçiləri və yerli icmaların nümayəndələri üçün maarifləndirici təlimlər keçirilib. Ekologiya, mədəni irs, turizm və şəhərsalma üzrə mütəxəssislərin cəlb olunduğu təlimlərdə məişət tullantılarının ətraf mühitə, insan sağlamlığına, eləcə də bölgənin ümumi inkişafına mənfi təsirləri və onların aradan qaldırılması yollarından bəhs olunub, iştirakçılara bu istiqamətlərdə müvafiq tövsiyələr verilib. Yerli icmaların nümayəndələri həmçinin ətraf mühitin qorunması haqqında mövcud qanunvericilik, bölgədəki ekoloji durum, mədəni irs abidələri, kənd yerlərində turizmin inkişaf etdirilməsi imkanları haqqında məlumat alıblar.

MİRAS İB-nin sədri, layihənin rəhbəri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fəriz Xəlilli hər üç kənddə təlim iştirakçılarını layihə çərçivəsində daha əvvəl burada aparılmış ekoloji və etnoqrafik durumun monitorinqi və araşdırılması, eləcə də sorğuların nəticələri ilə tanış edib. Məlum olub ki, hər üç kənddə ətraf mühitin qorunması ilə bağlı ciddi problemlər var, məişət tullantılarının planlı, operativ və mütəşəkkil qaydada toplanmaması, ərazilərin çirkli olması həmin yerlərdəki tarix və mədəniyyət abidələrinin aşkara çıxarılıb tədqiq edilməsinə mane

olur, bölgəyə turistlərin cəlbi ilə bağlı problemlər vardır.

Daha sonra MİRAS İB sədrinin müavini, layihənin əlaqələndiricisi Arzu Soltan Azərbaycanda ətraf mühitin qorunmasına dövlət tərəfindən nə qədər əhəmiyyət verildiyinin göstəricisi kimi bu istiqamətdə yaradılmış rəsmi qurumlar, qanunlar, proqramlar, eləcə də beynəlxalq konvensiyalar haqqında danışır. Dünyanın bundan sonrakı inkişafının məhz ekoloji problemlərin həllindən asılı olduğunu hamımızın anlamaı olduğunu diqqəti cəkib.

Ekoloq-ekspert Gülşən Hüseynova Çiyini və Ülgüc kəndlərində “Qlobal iqlim dəyişmələri”, içməli su qıtlığının daha kəskin duyulduğu Gəgəli kəndində isə, “İçməli su problemləri” mövzusunda çıxışlar edib. Ekoloq-ekspert Elmira Abasova hər üç kənddə ətraf mühitin mühafizəsinin əhəmiyyətindən danışır və hər kəndin özünəməxsusluqlarını nəzərə alaraq tövsiyələrini verib. Miras üzvü, gənc turizmçi Aidə Məlikova dünyada kənd turizminin inkişaf təcrübəsi və Ağsu rayonunun kəndlərinə bu təcrübələrin tətbiqi imkanları barədə məlumat verib. Şəhərsalma üzrə mütəxəssis, memarlıq üzrə fəlsəfə doktoru Ağasəlim Əzizov isə, kənd yerlərində müfəssəl plan layihəsinin mövcudluğunun əhəmiyyətindən danışır.

Təlimlərdə Miras İdarə Heyətinin üzvü, fotoqraf Məmməd Rəhimov, birliyin üzvləri Pərvanə Əzimova, Rahim Rəhimli və başqaları da fəal iştirak ediblər.

“Təmiz kənd” layihəsi çərçivəsində keçirilən təlimlər Çiyini, Ülgüc və Gəgəli kəndləri icmalarının nümayəndələri tərəfindən maraqla qarşılanıb. Təlimlər qarşılıqlı sual-cavab, təklif və tövsiyələr şəraitində keçib.

Çiyini Poçt şöbəsinin rəisi Qiyas Məmmədov, kitabxananın müdiri Sevinc Hacıyeva, kənd icmasının nümayəndələri Əliqardaş Məmmədov, Mirzalı Abbasov, Ülgüc kəndində Seçki Komissiyasının katibi Aslan Məmmədov, kənd icmasının təmsilçiləri Aqil Nağıyev, Hacı Rüstəm Zərbəliyev, Gəgəlində məktəb direktoru Sabit Abdullayev, təqaüdcülər Ağamusa Musayev, Tarzan Rəhimov, müəllim Vəlcən Mikayılov təlimlərdə daha fəal iştirak edərək maraqlı təkliflərlə çıxış ediblər. Qərara gəlinib ki, kənd ictimaiyyətinin nümayəndələrindən ibarət kö-

nüfuz qrupları yaradılsın, ekspertlərin təlimatları əsasında layihənin icraçıları ilə birlikdə kəndlərdə təmizlik işləri aparılsın və gələcəkdə ekoloji təmiz kənd mühitinin saxlanması yolları axtarılıb tapılsın.

Tədbirin sonunda hər üç kəndin məktəb və kənd kitabxanalarına ekologiya və etnoqrafiya mövzularında, eləcə də MİRASın nəşrlərindən ibarət kitab və kitabçalar hədiyyə edilib.

ÇİYNI

TƏMİZ KƏND - YERLİ İCMALARIN İŞTİRAKI İLƏ EKOLOJİ VƏ ETNOQRAFİK
İDENTİKLİYİN QORUNMASI VƏ DAVAMLİ İNKİŞAFI
ARAŞDIRMA, TƏKLİF VƏ TÖVSIYƏLƏR

ÇİYİNİ

GƏGƏLİ

TƏMİZ KƏND - YERLİ İCMALARIN İŞTİRAKI İLƏ EKOLOJİ VƏ ETNOQRAFİK
İDENTİKLİYİN QORUNMASI VƏ DAVAMLİ İNKİŞAFI
ARAŞDIRMA, TƏKLİF VƏ TÖVSIYƏLƏR

GƏGƏLİ

ÜLGÜC

TƏMİZ KƏND - YERLİ İCMALARIN İŞTİRAKI İLƏ EKOLOJİ VƏ ETNOQRAFİK
İDENTİKLİYİN QORUNMASI VƏ DAVAMLİ İNKİŞAFI
ARAŞDIRMA, TƏKLİF VƏ TÖVSIYƏLƏR

ÜLGÜC

TƏMİZ KƏND - YERLİ İCMALARIN İŞTİRAKI İLƏ EKOLOJİ VƏ ETNOQRAFİK
İDENTİKLİYİN QORUNMASI VƏ DAVAMLİ İNKİŞAFI
ARAŞDIRMA, TƏKLİF VƏ TÖVSİYƏLƏR

Azərbaycan Respublikasının
Prezidentinin yanında Gənclər-Hökumət
Təqəllatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası

MİRAS
MƏDƏNİ İRSİN
QORUNMASI VƏ DAVAMLI
İNKİŞAFI

TƏMİZ KƏND

**YERLİ İCMALARIN İŞTİRAKI İLƏ
EKOLOJİ VƏ ETNOQRAFİK
İDENTİKLİYİN QORUNMASI VƏ
DAVAMLI İNKİŞAFI**

MART-AVQUST 2014-CÜ İL

TƏMİZ KƏND

**“YERLİ İCMALARIN
İŞTİRAKI İLƏ EKOLOJİ VƏ
ETNOQRAFİK
İDENTİKLİYİN
QORUNMASI VƏ DAVAMLI
İNKİŞAFI” LAYİHƏSİ**

Fariz Xəlilli, Dr.
MİRAS İctimai Birliyi

YOCOCU 2014

**MƏDƏNİ İRSİN
KONSERVASIYASINDA
GƏNCLƏR**

28-30 MAY, 2014
AGSU, AZƏRBAYCAN

**YOUTH IN
CONSERVATION
OF CULTURAL HERITAGE**

28-30 MAY 2014
AGHSU, AZERBAIJAN

Clean Village

**Conservation and
Sustainable
Development of
Ecological and
Ethnographic Identity
with Local
Community**

Fariz Khalilli, Dr.
Azerbaijan Teachers Institute

Arzu Soltan, researcher
MİRAS Social Organization

Gulshan Huseynova, researcher
MİRAS Social Organization

Ağsu rayonu 8 oktyabr 1943-cü ildə təşkil edilib. Rayonun mərkəzi 1967-ci ildən şəhər statusu alan Ağsudur. Qərbdən və şimal-qərbdən İsmayılı, şimal-qərb və şərqdən Şamaxı, cənubdan isə Kürdəmir və Hacıqabul rayonları ilə həmsərhəddir. Ərazisi 1020 kv.km., əhalisi 69400 nəfərdir. Rayonda 78 kənd var. Ən böyük kəndləri Gəgəli, Kəndoba, Kalva, Pirhəsəni, Bico, Cəlayir, Padar, Ərəbuşağı və Qaraqoyunludur.

Gəgəli kəndi rayon mərkəzindən 13 km şərqdə, Ağsu-Göylər avtomobil yolu kənarında, Ləngəbiz dağ silsiləsinin cənub ətəyindədir. Əhalisinin sayına görə Gəgəli Ağsu rayonunun ən böyük kəndidir. Burada 4000 nəfərə yaxın sakin yaşayır. Yaxınlığında Nərgizava antik və ilk orta əsr yaşayış yeri və qəbristanlığı yerləşir.

Çiyini kəndi rayon mərkəzindən 12 km qərbdə, Ağsu-Kürdəmir magistral yolundan 6 km aralıda, Şirvan düzündə yerləşir. Ağsunun getdikcə abadlaşan və inkişaf edən kəndlərindəndir. Əhalisi 1200 nəfərdir. Yaxınlığında ilk orta əsrlərə aid Mehrəvan qalası yerləşir.

Ülgüc kəndi rayon mərkəzindən 1 km cənubda, Ağsu-Rəhimli avtomobil yolunun üzərində, Şirvan düzündə yerləşir. Ağsu şəhər bələdiyyəsinə bağlı kənddir. Əhalisinin hamısı tat mənşəli olub, 515 nəfərdir. Yaxınlığında Orta əsr Ağsu şəhəri yerləşir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət
Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyələşdirdiyi
“Təmiz kənd - yerli icmaların iştirakı ilə ekoloji və etnoqrafik
identikliyin qorunması və davamlı inkişafı” layihəsi
çərçivəsində MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə
Kömək İctimai Birliyi tərəfindən nəşr edilmişdir.

Fotoqraf: Məmməd Rəhimov
Dizayner: İntiqam Məhəmmədli

Az 1006. Bakı şəh., Mehdi Hüseyn-1A
E-mail: office@iepf-ngo.org
Web: www.iepf-ngo.org
Tel: 012 539 76 97
Faks: 012 539 49 15

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının
“QHT Nəşriyyatı” MMC-də çap edilmişdir.
Çapa imzalanmışdır:
Tiraj: 400. Sifariş:
Bakı, Bakıxanov qəs. Telman küç.6
e-mail: qhtnesriyyat@gmail.com
Tel: 012-4298785; 055-8312778